

А. М. ГРИГОРАШ
АНТОНІМІЯ ДІЄСЛІВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Фразеологічними антонімами ми називаємо фразеологізми, які хоч і протилежні за змістом, але позначають явища одного логічного порядку. Антонімічні дієслівні фразеологічні одиниці мають тотожний компонентний склад, за винятком тих компонентів, які виражають протилежні поняття: Гляньмо і ми на те сонце, що ось, уже стільки років *з'являється на* архітектурному *обріі* нашого міста і в зоряних каталогах архітектури має найменування — Кукулик (П. Загребельний); Цей пан такий таємничий. ..Понад рік десь обертався, *зникав з обрію*, я гадаю, ховався від німців або служив десь (Р. Самбук).

Антонімічними компонентами дієслівних фразеологізмів можуть бути:

— дієслова: Та, подумавши про суперників, я відразу втратив спокій.. А що, коли хтось *заступить* мені *дорогу*, коли вона в когось закохається? (Ю. Збанацький); [Ч е м е р и с:] Що може бути вище нашого поту? Розум. Шляхтич підходить з розумом. За кого я — за свій піт чи за Шляхтича? *Уступаю* йому *дорогу* (П. Загребельний);

— іменники: Гаркуша люто жбурнув книжку на підлогу. Загнали його, як вовка в хаші. Але нічого — менш емоцій, більше спокою і витримки, треба *повернутися лицем* до небезпеки (Р. Самбук); ..є такі ситуації, до яких краще *повернутися спиною* (О. Гончар);

— прикметники: Думаєш порадити, допомгти, а кому ті поради потрібні. Кожен *живе своїм розумом*, на чужий не зважає (Є. Гуцало); — А хто він такий буде? — підштовхували дезертири один одного ліктем. — Від якогось начальства чи сам по собі? Чи не *чужим розумом живе?* (Ю. Смолич);

— прийменники: Протазь морщиться ехидненько, лукаво докидає: — .. Набридло *гладити* тебе *за шерстю* (Ю. Збанацький); ..сотник пробуркотів зловтішно: — Не на того натрапили, панове, вам Муху просто так не взяти, його не можна *гладити проти шерсті* (Р. Самбук);

— дієслова з прийменниками: Якщо навіть така безглузда думка про змову матері та дочки й *зайшла в голову* якійсь учениці, то її ніхто б не підтримав (О. Донченко); ..мрія жила в нас, і хоч вона *вийшла з наших голів*, і хоч ми й відступилися від неї, тепер готові пожертвувати всім, аби тільки повернути її знову (П. Загребельний).

Найчастіше протиставлення в дієслівних фразеологізмах здійснюється за допомогою заперечення: А може, десь поблизу причаївся хтось невідомий? Може, він стежить за нами? Мабуть, ці думки водночас *приходять* нам у *голову*, бо ми разом озираємось (О. Донченко); Оксень почував себе сиротою тільки тому, що сидів не поруч [зі мною]. І ніяка наука *не приходила* йому в *голову* (Ю. Збанацький).

Дієслівні фразеологізми-антоніми широко використовуються як художньо-образний засіб для створення якнайрізноманітніших антитез, для своєрідної «гри словами», коли використовуються їх безпосередні і фразеологізовані значення: [К о ш а р н и й:] Я просто хотів би тобі *розкрити очі*. [Д і ж а:] А я, навіть коли *не розкриваю очей*, бачу, що проект «Космос» належить посередності (П. Загребельний). Різновиди фразеологічної антитези, таким чином, увиразнюють авторську думку, посилюють емоційно-експресивне забарвлення художнього твору.